

á°çNH HÆ-á»žNG PHá°-T GIÃ•O TRONG PHÃ•P LUá°-TTRIá»€U LÃ•

Ă•Ă°ng gĂ°p cá»§a Nguyá»...n VĂ°nh ThÆ°á»£ng
11/05/2017

çNH
H°PNGÂ PH-T
GIÁOÂ TRONGÂ PHÁP
LU-TTRIÂU LÝ

*
NguyĂn V)nh Th°ăng

Con
ng°YiĂ sŃng qui tả
lị thành mÙtĂ xã
hÙi, và phát triĂn t-p thĂ này rỪng
lỦnĂ dŃn dŃnĂ thành
mÙtĂ quŃc gia.
MxiĂ cá nhâĂ trong
t-p thĂ ó không thĂ tĩ sŃng riêng mà cing không thĂ
cóĂ tĩ doĂ hoàn
toànĂ Ă muŃn làm
gì thì làm.Ă Cá
nhâĂ trong t-p thĂ
phÆiĂ tuân theoĂ mÙt
sŃ qui lu-t mà t-p thĂ °a ra Ă lÿy nó làmĂ tiêu
chu©nĂ h°Ủng d©nĂ Ýi
sŃngĂ cçạ mình, và
chính nhĩngĂ tiêu
chu©nĂ sŃng này s½
giúpĂ cá nhâĂ hòa
hăpĂ °ăc giĩaĂ cá
nhâĂ mình vÙi ng°Yi
khác sŃng trong cùng mÙtĂ xã
hÙi.

Do
ó, trong mÙtĂ xã
hÙiĂ nào cing phÆi
°a ra mÙt sŃ qui lu-t Ă mxiĂ cá
thĂĂ sŃng trong
óĂ tuân theo,
và có nh°Ă v-y
thiĂ xã hÙiĂ mÙi
có mÙtĂ tr-t tĩ,
mÙi có mÙtĂ nçp
sŃngĂ t°ing hăpĂ vÙi
tÿt cÆĂ míi ng°Yi.
Nhĩng qui lu-t cçạĂ xã
hÙiĂ có thĂ do mÙt
sŃ ng°Yi cóĂ Ýi
sŃngĂ jo écĂ khÆ
kính °a ra ĂĂ míi
ng°YiĂ lÿy ó làm
ánh sáng soi tĩ các hành ùng cçạ mình; nh°ng thông
th°Yng nhĩng qui lu-t này °ăcĂ thĂ
hiÇnĂ d°ÙiĂ hình
thécnhĩngĂ lu-t

IÇÁ xã hÙi,
 cácÁ lu-t IÇÁ xã
 hÙiÁ này do những
 ng°Ýi ang n̄mÁ v-n
 mÇnhÁ cçaÁ quÑc
 giaÁ -t ra. Ng°Ýi
 ang n̄m quyÁnÁ chç
 tÁÁ cçaÁ quÑc
 giaÁ bao giÝ cing muÑn
 iÁu khiÁnÁ quÑc
 giaÁ theo những Ęnh
 h°Üng cça mình; nh÷t là bình Ęnh nhữngÁ rÑi
 lojnÁ trongÁ xã
 hÙi, và sau ó có thã cing cÑÁ Ęa
 vĘ, ngại vàng cça mình cho °ác lâu
 bÁn.

KhiÁ ban
 hànhÁ mÙt bù lu-t,
 vĘÁ chç tÁÁ quÑc
 giaÁ Á °a vào ó
 mÙtÁ quan niÇm,
 mÙtÁ thái ÚÁ sÑng
 cça mình tr°ÚcÁ cuÚc
 Ýi, vàÁ nói
 úngÁ h;in là hí s½
 lÿy mÙtÁ c n
 bĒnÁ triçt lý Á
 làm nÁn tĒng cho bù lu-t cça mình tr°Úc khiÁ ban
 hànhÁ nó. TrongÁ ph;im
 viÁ bài này,Á chúng
 tôiÁ s½Á tìm
 hiÁuvà xác Ęnh mÙtÁ c n
 bĒnÁ triçt lý
 cçaÁ pháp lu-tÁ triÁu
 Lý.Á Chúng taÁ Áu
 biçt r±ng b÷t cé mÙtÁ hÇ
 thÑngÁ t° t°ßngÁ nào,
 b÷t cé mÙt triçt lý nào,Á hay
 nóiÁ h;in h'p
 trongÁ ph;im viÁ ta
 angÁ nghiên cçuÁ là
 mÙt bù lu-t nào ra Ýi cing Áu chĘuÁ Ēnh
 h°ßngÁ cçaÁ hoàn
 cĒnhÁ IĘch sí,
 cçaÁ xã hÙilúc
 ó. Th-t v-y, chínhÁ hoàn
 cĒnhÁ IĘch síÁ s½
 tjo nên mÙtÁ quan
 niÇmÁ cai trĘ cça
 vĘÁ chç tÁÁ ÁÁ thích
 éngÁ và °;ng ðu
 vÙiÁ thÝi cuÚc.

Á MÙt
 bù lu-t ra Ýi là doÁ h-u
 quĒÁ cça mÙtÁ hoàn
 cĒnhÁ IĘch sí,
 lÿy nÁn tĒng qua mÙtÁ c n
 bĒntriçt lý. Do v-y,Á chúng
 taÁ s½Á lşn

l°atÁ tim hiÁuÁ hoàn
c£nhÁ IẾch
síÁ cçaÁ triÁu
jiÁ nhà Lý,
vàÁ nguyên nhânÁ ban
hànhÁ bù lu-t nhà
Lý; rÓi sau óÁ chúng
taÁ s½ xác Ęnh
mÙtÁ c n b£nÁ triçt
lý cho bù lu-t cçaÁ triÁu
jiÁ nhà Lý.

TriÁu
jiÁ nhà Lý kéo dài
tè n m 1010 ç n m 1225Á tr£i
quaÁ chín vĘ vua là:

1*
LýÁ Thái TỐÁ (1010
- 1028)

2* Lý Thái Tông (1028 - 1054)

3* Lý Thánh Tông (1054 - 1072)

4* Lý Nhân Tông (1072 - 1127)

5*Lý ThŞn Tông (1128 - 1138)

6* Lý Anh Tông (1138 - 1175)

7*Á Lý
CaoÁ Tông (1176 - 1210)

8*
LýÁ HuÇ TôngÁ (1211
- 1224)

9* Lý Chiêu Hoàng (1224 - 1225)

ây
là mÙtÁ triÁu
jiÁ ángÁ l°u

ýÁ vÁ míiÁ ph°jng
 diÇnÁ vì nó kéo dài
 hai tr m m°Ýi sáu n m (216 n m), vUi hai thç k÷ này,
 nhà Lý ã -t mÚt nÁn t£ngÁ vjng
 ch~cÁ cho chính thÁ
 quân chç và nÁnÁ Ûc
 l-pÁ cho n°Ùc ta. Có
 thÁ nói nhà Lý ã £m nhiÇm mÚt sé mÇnhÁ I£ch
 síquan trjng trong quá trình tiçn hoá
 cça dân tÚc ViÇt-Nam.

Vua
 LýÁ Thái TÕÁ ãÁ sáng
 l-pÁ ra nhà Lý,
 nguyên là Lý Công UÇn, thuß nhĩ ã vào sÑng Ý chùa
 tê n m lên ba, °ácÁ nhà
 s°Á Lý Khánh VânÁ trú
 triÁ chùa CÕ Pháp
 nuôi n£ng. Khi çn tuÕiÁ tr°ßng
 thành, ông vàoÁ phång
 sñÁ nhà Tián Lê ß
 Hoa-l°,Á trong suÑtÁ thÝi
 gianÁ này ông em t£t
 c£ míi kh£ n ng ÁÁ chu
 toảnÁ cácÁ nhiÇm
 vã, ông có nhiÁu Á éc
 ÚÁ áng kínhÁ Á
 Ñi xí vUiÁ míi
 ng°ÝiÁ nên ã °ác
 nhiÁu ng°ÝiÁ quý
 mçn.

Nguyên
 Lê Long Énh, v£ vuaÁ cuÑi
 cùngÁ cça Ýi Tián
 Lê,Á tính tìnhÁ bjô
 ng°ác vàÁ ác Ûc.
 Lòng dân ã oán gi-n Long Énh vàÁ chán
 ngánÁ nhà Tián Lê.
 N m 1009, Lê Long Énh b£ bÇnh m£t giãa lúc n°Ùc nhà
 ang nguy ng-p: n°Ùc Tàu l m le xâm l ng, các phe
 pháiÁ tranh ch£pÁ ngòi
 v£,Á nhân dânÁ m£tÁ niÁm
 tinÁ nji nhà Tián Lê.
 Bßi v-y nênÁ thiÁn
 s° Vjñ Hjnhvà jì quan ào Cam MÙc
 ãÁ v-n ÛngÁ các
 triÁu th£n, tôn Lý Công UÇn Á lên
 ngòiÁ vua.

Lên
 ngòiÁ xong, ngài dÝi
 kinh ô tê Hoa-l° là njiÁ hiẤm
 trßÁ vÁ £t jì-la
 mà sau này Ôi ra Th ng Long thành, là nji trừ phúÁ rÙng
 rãiÁ và bao quát
 c£Á thiên hj.
 Do chxÁ xu£t thânÁ tê
 cía chùa, nên Lý Công UÇn r£t h-u ãi và khuyçn

khích viÇc khuçch tr°ingÁ jo
 Ph-t; và các vẾ vua sau céÁ tiçp
 tácÁ truyÁn nÑi
 công viÇc ¥yÁ cho
 çnÁ n m 1224
 khiÁ công ChúaÁ Chiêu
 ThánhÁ lên ngôÁ təc
 là Lý ChiêuÁ Hoàng thì quyÁn hành ã n±m trong tay
 cça Trşn Thç ù, Á rÓi tr°ÚcÁ thç
 lĩcÁ quá mĩnh cça
 hí Trşn, nhà Lý phÆiÁ cáo
 chungÁ tề n m ó.

VŪi

cái nhìn tÕng quát trên hai thç k÷ cçaÁ triÁu
 ãiÁ nhà Lý,Á chúng
 taÁ nh-n th¥yÁ nhà
 Lý ãÁ lãnh hŪiÁ và
 rút tẾa nhiÁuÁ kinh
 nghiÇmÁ cça cácÁ triÁu
 ãiÁ tr°Úc, nên
 các vua nhà Lý ãÁ hçt
 séccçng cÑÁ chính
 quyÁn trung °ing Á tjo mùt nÁn quÆn chçÁ vĩng
 chçc, và l-p mùt nÁnÁ ùc
 l-pÁ hoàn toànÁ Ñi
 vŪi Trung-hoa sau hĩn mùt ngàn n mÁ IÇ
 thuÚcÁ d°Ūi ách cça
 ng°Yi Tàu. Sau khiÁ uy
 quyÁnÁ ã vĩng
 mĩnh, nhà Lý bçt şu mß mang vàÁ kiçn
 thiçtÁ quē h°ing xé
 sß trong cácÁ lãnh
 vñcÁ v n hĩc,Á tôn
 giáo, chính trẾ, kinh tç... Nhà Lý
 ãÁ kiçn tjoÁ mùtÁ công
 trĩnhv n hoá v) ãi vàÁ dŌi
 dàoÁ cho dân tÚcÁ ViÇt
 NamÁ và tjo mùtÁ niÁm
 tinÁ vàoÁ tinh
 thşnÁ tĩ l-pÁ cça
 mùt dân tÚc ang v°in mình lên khiĩ sñÁ IÇ
 thuÚcÁ cça nÁnÁ v n
 hóaÁ Trung-hoa.Á Óng
 thÝicho th¥y mùt cá tínhÁ ùc
 l-pÁ cça v n hoá
 ViÇt-Nam Ñi vŪi các nÁn v n hoá Á châu °ing thÝi.
 Do nhĩngÁ -c
 iÁmÁ này,Á chúng
 taÁ s½ th¥y rõ vì
 sao mà nhà Lý ãÁ v°ãt
 quaÁ °ác míi trß
 ngij vàÁ kiçn
 tjoÁ mùt sñÁ phŌn
 thĒnhÁ cho triÁu dji
 mình.

VÁ

nŪi bŪ, nhà Lý v«n phÆiÁ Ñi
 phŌÁ vŪi nhiÁu
 cuÚcÁ nŌi lojn,

nhÿt là các cuÙcÁ âm
 m°uÁ tiçn chiçm
 v°ing quyÁn. Bÿt céÁ triÁu
 jiÁ nào cing v-y,
 mÑiÁ °u t°Á cça
 nhà c§m quyÁn là ph£iÁ Á
 phòngÁ míiÁ âm
 m°uÁ ẽo chính, míi
 m°u toan l-t Ồ ngai vàng.Á Trong
 suÑtÁ triÁu jiÁ nhà
 Lý ã x£y ra nhiÁu cuÙcÁ nÕi
 lojnÁ tji v°ing
 cung nh§m l-t Ồ nhà Lý; nhĩng cuÙc nxi lojn th°Ýng
 x£y ra vào lúc có mÙt v£ẽ vua vĩa b ng hà. Có thÁ KÁ
 cuÙcÁ nÕi lojnÁ trong
 V°ing triÁuÁ tiêu
 biÁuÁ nhÿt là sau
 khi LýÁ Thái TỒÁ vĩa
 b ng hà (n m 1028), anh em Vi ẽc V°ing, DñcÁ Thánh
 V°ing, ông Chính V°ing em quânÁ jì
 náuÁ kinh thành. Nh°ng
 nhÿ có Võ VÇ t°Ủng quân là Lê Phẫng HiẤu d1p tan
 °ãc lojn này vàÁ thái
 tíÁ Ph-t Mã mÙiÁ lên
 ngõitéc vua Lý Thái Tông. Còn trong dân
 gian thì cing có mÙt vài cuÙc nxi lojn cça các ng°Ýi
 ThỒ ß vùngÁ th°ãng
 duÁ Cao-b±ng, Ljing-sjn
 do giòng hí Nùng c§m §u.

VÁ

Ñi ngojì, nhà Lý ph£i °ing §u vÙi nhiÁu mÑiÁ lo
 âuÁ IÙn lao là nhà
 TÑng l m le thôn tính ViÇt-Nam. Nhÿ binh chç ViÇt-Nam
 lúc bÿy giÝ ã tỒ chęc hoàn b£ẽ, và còn có các v£ẽ
 t°Ủng lãnh tài ba là Lý Th°Ýng KiÇt ãÁ áp
 dẫngÁ các phếp dẫng
 binhÁ -c s-cÁ Á
 chiçnÁ thng
 quânÁ TÑng trong các
 tr-n ánh vàoÁ cuÑi
 n mÁ 1075 tji
 Qu£ng- ông, tji Qu£ng-tây vào n m 1076. Và nhÿt là
 tr-nÁ jì thngÁ quân
 TÑng vàoÁ cuÑi
 n mÁ 1076 khi nhà TÑng
 cí binh sangÁ báo thù,
 Lý Th°Ýng KiÇt ã làm tiêu hao binh lĩc cça TÑng, tjo
 ra mÙtÁ °u thçÁ cho
 jì ViÇt Á ngh£ẽ hòa vÙi quân TÑng.Á Chúng
 taÁ còn thÿy mÙng mß
 mang bÝ cõi cça nhà Lý trong viÇc chinh phjt Chiẽm-thành
 ÁÁ mß rÙngÁ biên
 c°ingÁ vÁ ph°ing
 Nam, iẤn hình là các cuÙc chinh phjt Chiẽm-thành vào
 các n m 1044, n m 1069, n m 1079 và n m 1082.

NóiÁ tóm
 lji,Á chúng
 taÁ thÿy các vua
 thuÙcÁ triÁu jìÁ nhà

Lý ấ phĩẤ Nĩ
phóẤ vỦi nhĩng k»
nỦi phĩn B v°ĩng triẤu và vài cuỦcẤ nỔi
loĩnẤ cạ bĩn ng°Yĩ
ThỔ trong dân chúng, còn bên ngoài thì phĩẤ Nĩ
phóẤ vỦi nĩn ngoĩ
xâm cạ ỉ quNc Trung-hoa. Nh°ngẤ Óng
thYĩẤ nhà Lý cĩng
không quên viCc mĩ mang bY cõi vÁ phía Nam b±ng các
cuỦc chính phĩt Chiêm-thành. Ngoài viCcẤ cợng
cNẤ uy quyẤnẤ Lý
triẤu nói riêng và cạ n°Ủc ỉ ViCt nói chung, nhà
Lý còn loẤ kĩn
thĩtÁ xé sB trong
mliẤ lãnh vĩc,Ấ ·c
biCtÁ ángẤ l°u
yÁ nhĩt là d°Ủi
các triẤu VuaẤ Thái
TỔẤ (1010 -1028), Thái
Tông (1028 - 1054), Nhân Tông (1072 - 1127), Anh Tông (1138 -
1175).

Trên
kiaẤ chúng taẤ ấ
ĩẤm qua nhĩngẤ biĩn
cNẤ quan trĩng
cạẤ triẤu ỉĩẤ nhà
Lý vÁ quân sĩ và chính trE. Nh° ấ biĩt, vua LýẤ Thái
TỔẤ xuĩt thânẤ tẽ
chNnẤ thiẤn
mônẤ nẽnẤ hĩt
lòngẤ sũngẤ mỦ
joẤ Ph-t, và vỦi
sĩ hỔ trấ cạẤ nhà
S°Ấ Vĩn HĩnhẤ nẽn
LýẤ Thái TỒẤ ấ
tẽ chNnẤ Ph-t
àiẤ mà b°Ủc vào
chĩng trE ẤẤ cuNĩ
cũngẤ thu giang sĩn vÁ
tay mình. Do l½ ó, nẽn ngài ấẤ ·c
biCt°u ấĩẤ vàẤ hĩt
lòngẤ phũ trấ
choẤ Ph-t giáoẤ ỉt
ĩnẤ chx phát triẤn
cao nhĩt và các vuaẤ kĩ
nghĩCpẤ v«nẤ tiĩp
tácẤ viCcẤ tôn
sũngẤ Ph-t giáo.
Vua LýẤ Thái TỒẤ ấ
xây gũn hai m°ĩ ỉ cĩnh chùa. và sai NguyẤn ỉo Thành
sang Tĩng thEĩnhẤ Tam
Tĩng kinh iẤnẤ vào
n m 1018. Vua Lý Thái Tông ấ cho l-p chùa Diên Hĩu
(técẤ chùa MỪt CỪt)
vỦi Iĩnĩ kĩĩn trứcẤ ·c
biCtẤ mà hiCn nay
v«n cònẤ di tíchẤ B
tĩ Hà-nỦi. Lý Thánh Tông xây tháp B£o-thiên cao 12
tũng. Lý Nhân Tông ấ cho xây trên mỪt tr m cĩnh chùa
tĩ các nĩĩẤ danh lam
thĩng cĩnhẤ khĩp
n°Ủc.

"Níu
 ß Trung-hoa, Ýi °Ýng là Ýi Ph-t giŁo °ăcÁ thĒnh
 hànhÁ nhĒt,
 thì ß ViÇt-nam, Ýi Lý là ÝiÁ Ph-t
 giáoÁ °ăc
 thĒnh hành nhĒt." (Thích ThiÇn
 Hoa,Á Ph-t hícÁ phŌ
 thông, khoá V,
 trang 51).

Thêm
 vào ó, triÁu ình cing ãÁ thành
 l-pÁ mÙtÁ hÇ
 thĒngÁ t ng giàÁ rÙng
 lÙn tē triÁu ình trung °;ng ß thành Th ng-Long ĩn
 các thôn xóm nh±mÁ mác
 íchÁ h°Ūng d©n
 míi tşng lÚpÁ quşn
 chúngÁ trongÁ nhân
 dân, và n`m vĒngÁ nhân
 tâm. Song song vŪi m-t này, triÁu
 ìnhÁ cşn phĒisí
 dāngÁ mÙt lÚp
 ng°YiÁ trí thécÁ Ā
 giĒi viÇc cai trĒ vàÁ phŌ
 biĒnÁ nhĒngÁ v n
 th°Á và các hĒch do
 triÁu ình trung °;ngÁ ban
 hành. Nh°ng sĒÁ trí
 thécÁ lúc bşy giY
 hiĒm hoi, mà cácÁ nhà
 s°phşn lÙn Áu là nhĒng ng°YiÁ thông
 tháiÁ vàÁ hiÁu
 biĒtÁ hĒn cĒ, nên
 triÁu ình còn tr°ng dāng cácÁ nhà
 s°Á vào các dĒch
 vāÁ hành chānhÁ và
 làm viÇc nh° các quan lĒi. Ngoài công viÇc này, cácÁ nhà
 s°Á còn giĒi mÙtÁ vai
 tròÁ quan trĒng trong
 viÇcÁ giáo dācÁ quşn
 chúngÁ ß kh`pÁ míi
 nĒiÁ trong n°Úc. Do
 ó,Á "mxi
 ngŏi chùa vào thYi şy là mÙt nĒi diĀn dân, mÙt chĒn
 híc °Ýng mà sĒ ng°Yi theo híc không nhĒng làÁ th°Ýng
 dânÁ mà
 là cĒ nhĒngÁ công
 hşuÁ khanh
 t°Ūng. Mxi chùa có thĀ giĒi là mÙt tr°ÝngÁ ĩ
 hícÁ vĀÁ tâm
 híc. P ó có sĒÁ híc
 hĒiÁ nhĒt
 lu-tĀ bình

³ng, khôngÁ phân
 biÇtÁ sang
 hèn, già tr». Híc trò không qu£nÁ công
 laoÁ gian
 khÕ, các bñc danh th§n nh° Thái-uy Tô Hiçn Thành và
 Thái-b£o Ngô Hoà (Ngh)a cing ph£i xinÁ thá
 giáotheo IÁ, híc vUiÁ thiÁn
 s°Á núi
 Cao-dã,Á tr£i
 quaÁ m°Ýi
 n m híc mUi °ác g-p m-t th§y. Ng°Ýi nào °ác
 th§y truyÁn choÁ tâm
 ³nÁ mUi
 là mán nguyÇn". (Tr§nÁ Thç
 éc,Á Ph-t
 giáoÁ ViÇt
 Nam và h°Üng iÁ nhân
 b£nÁ ích
 thñc, Sài-gòn 1967, trang 22-23).

NóiÁ tóm
 lç, các v£Á cao
 t ngÁ là t§ng IÙpÁ trí
 thécÁ quan trính
 trong buÕi §u cçáÁ thÝi
 kóÁ Ûc l-p,
 và t§ng IÙp này ã gây nhiÁu uy thçÁ £nh
 h°£ngÁ çnÁ qu§n
 chúngÁ trongÁ xã
 hUiÁ ViÇt-Nam lúc
 b³y giÝ vÁ míiÁ ph°ing
 diÇnÁ chính tr£,
 kinh tç, v n hoá và trongÁ phim
 viÁ riêng biÇt,Á chúng
 taÁ có thÁ nói
 làÁ Ph-t giáoÁ ãÁ £nh
 h°£ngÁ çnÁ pháp
 lu-tÁ cçá nhà Lý
 r£t nhiÁu. Nói cách khác,Á lu-t
 phápÁ nhà Lý ã
 l³yÁ jo Ph-tÁ làm
 nÁn t£ngÁ c n
 b£nÁ cho triçt lý
 cçá bÙ lu-t °ing thÝi. Ai cing biçt r£ng sñ ra Ýi
 cçá mÙt bÙ lu-t cçá mÙt n°Üc vÁ nUi dung cing
 nh°Á hình thécÁ Áu
 tuó thuÜc vào chç Û chính tr£ °ing thÝi cçá
 n°Üc ³y. SñÁ tìm
 hiÁuÁ pháp lu-tÁ Ýi
 Lý s½ giúp taÁ th³u
 triÇtÁ °ácÁ I£ch
 síÁ cçáÁ thÝi
 çíÁ ³y cing nh°
 míi khía cing khác, là viÁ lu-t
 phápÁ là s£n ph©m
 riêng cçá mÙtÁ thÝi
 çíÁ và do sñ kçt

thành cạ nhĩng sñ
kiçnÁ IẾch síÁ cạ
dân tÚc ta trong giai o;in ó.

Sau
âyÁ chúng
taÁ s½
xét vÁ nguÓn gñc phát sinh lu-t triÁu Lý,Á £nh
h°ngÁ cạ
triçtÁ lý
Ph-tgi£o
Ñi vÚi lu-t triÁu Lý vàÁ cuÑi
cùngÁ xétÁ hiÇu
qu£Á cạÁ pháp
lu-tÁ triÁu
Lý sau khi °ãc em raÁ áp
dạng.